

ВСЕСВІТНІ МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ З ПРАВ ЛЮДИНИ, ПРИЙНЯТІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

UNITED NATIONS INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS STANDARDS ADOPTED BY THE UNITED NATIONS

Цебенко С.Б., к.ю.н.,

доцент кафедри теорії та філософії права, конституційного та міжнародного права

*Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Стаття присвячена висвітленню міжнародних стандартів прав людини, які прийняті в межах Організації Об'єднаних Націй на світовому рівні. Звернено увагу на те, що діяльність міжнародних організацій та їхніх інституційних та конвенційних органів забезпечується різноманітними міжнародно-правовими актами, кожен з яких має свої особливості. Річ у тім, що одні акти можуть закріплювати перелік прав людини, інші ж – передбачати створення різних органів, що сприятимуть захисту цих прав. Однак ще є такі акти, які поєднують в собі і перелік прав людини, і особливості механізмів захисту цих прав. Ці міжнародні стандарти сприяють захисту прав людини в Україні, адже вони ратифіковані нашою державою. Це означає, що такі акти є частиною законодавства України.

У статті охарактеризовано основні міжнародні акти з прав людини, в яких закріплені норми і принципи, які є мінімальними показниками, до яких мають прагнути усі держави-учасниці Організації Об'єднаних Націй. Охарактеризовано ті міжнародні акти, які становлять так званий Біль прав людини, а також деякі Конвенції, зокрема Конвенція про права дитини та Конвенція про права осіб з інвалідністю.

Аналізуючи міжнародно-правові акти Організації Об'єднаних Націй, визначено деякі міжнародні стандарти, які стосуються певних цінностей людини, зокрема її гідності та свобод, а також стандарти, які закріплюють окремі права людини, зокрема права на життя, свободу слова та вираження власних переконань, створення сім'ї і повагу до сімейного життя.

У статті згадано про відступ від окремих зобов'язань за деякими міжнародними актами, прийнятими Організацією Об'єднаних Націй, які зробила Україна в травні 2015 року і які стосуються лише територій, які тимчасово окуповані, а також частини Донецької та Луганської областей.

Ключові слова: міжнародні стандарти, права людини, міжнародно-правові акти, міжнародна організація, Організація Об'єднаних Націй.

The article focuses on international human rights standards adopted within the United Nations at the global level. Attention is drawn to the fact that the activities of international organizations and their institutional and convention bodies are ensured by various international legal acts, each of which has its own characteristics. The fact is that some acts may establish a list of human rights, while others may provide for the establishment of various bodies that will help protect these rights. However, there are still acts that combine both the list of human rights and the features of mechanisms for protecting these rights. These international standards contribute to the protection of human rights in Ukraine, as they have been ratified by our state. This means that such acts are part of the legislation of Ukraine.

The article describes the main international human rights instruments, which set out the norms and principles that are the minimum indicators to which all member states of the United Nations should strive. The international instruments that constitute the so-called Human Rights Pain are described, as well as some Conventions, in particular the Convention on the Rights of the Child and the Convention on the Rights of Persons with Disabilities.

Analyzing the international legal acts of the United Nations, some international standards have been identified that relate to certain human values, including human dignity and freedoms, as well as standards that enshrine certain human rights, including the right to life, freedom of speech and expression, to start a family and respect for family life.

The article mentions the waiver of certain obligations under certain international acts adopted by the United Nations, made by Ukraine in May 2015, which apply only to the territories that are temporarily occupied, as well as parts of Donetsk and Luhansk regions.

Key words: international standards, human rights, international legal acts, international organization, United Nations.

Права людини нині закріплені як у міжнародно-правових документах, так і в національному законодавстві держав. Однак для реалізації цих прав важливим є не лише захист цих прав в Україні, але й міжнародний захист прав людини. За допомогою стандартизації прав та свобод людини і громадянина, забезпечення їх реалізації, охорони та захисту можна визнати державу демократичною.

Міжнародно-правові стандарти з прав людини у своїх працях досліджували такі науковці, як С. Верланов, Л. Луць, С. Оганесян, К. Савчук, І. Сенюта, П. Рабінович, Г. Шмельова та інші. Основними джерелами дослідження є такі міжнародно-правові документи: Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Конвенція про права дитини, Конвенція про права осіб з інвалідністю тощо.

Метою статті є дослідження та аналіз міжнародно-правових стандартів прав людини в актах Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) та з'ясування їх значення для забезпечення та захисту прав людини в Україні.

Міжнародна організація є складноорганізованим, щоправда, вторинним суб'єктом міжнародного права, оскільки походить від держав-учасниць і має виражати

їх спільні інтереси [1, с. 203]. Ці міжнародні організації видають конвенції та інші акти, які, як зазначає проф. Г. Шмельова, становлять систему універсальних міжнародних норм права з метою встановлення стандартів у сфері прав і свобод людини і які є обов'язковими для виконання всіма державами. До цих гарантій зараховують міжнародно-правові акти з прав людини та міжнародно-правові процедури, в рамках яких здійснюється діяльність певних міжнародних інституцій у сфері прав людини [2, с. 100–101].

Міжнародно-правові акти з прав людини закріплюють мінімальні показники, яким мають дотримуватися держави. Такі показники прийнято вважати міжнародними стандартами, до яких зараховують міжнародні норми (ті права людини, які визнає міжнародна спільнота) та принципи (зокрема, принципи верховенства права, рівності, справедливості), що закріплюють правила поведінки суб'єктів міжнародного права» [3, с. 615].

Міжнародні стандарти передбачають певні загальнодемократичні вимоги й обов'язки держав у різних сферах суспільного життя, які мають бути втілені й конкретизовані в національних правових системах з урахуванням особливостей суспільного устрою та історичного розви-

тку [4, с. 18]. Зокрема, професор П. Рабінович визначає міжнародні стандарти в галузі прав людини як закріплені в міжнародних актах та інших міжнародних документах показники цих прав, до досягнення яких заохочуються або зобов'язуються держави [5, с. 22].

Отже, діяльність міжнародних організацій та їх інституційних та конвенційних органів забезпечується різноманітними міжнародно-правовими актами, кожен з яких має свої особливості. Одні акти закріплюють перелік прав людини, інші передбачають створення різних органів, що сприятимуть захисту цих прав, треті можуть поєднувати в собі і перелік прав, і особливості механізмів захисту.

Міжнародні організації створюються в основному з метою утвердження прав і свобод людини на міжнародному рівні та сприяння захисту цих прав на державному рівні. Адже кожна держава, ратифікуючи міжнародно-правовий акт у сфері прав людини, бере на себе зобов'язання щодо захисту цих прав.

Всесвітні міжнародні стандарти найбільш активно розвивалися з моменту створення ООН у 1945 р., коли 26 червня був підписаний Статут організації, та прийняття Загальної декларації прав людини, прийнятої 10 грудня 1948 р. Саме положення цього документа розглядають як певний, визначений «загальний ідеал», до якого мають прагнути усі держави. Цей документ, фактично, є основою для формування сучасного міжнародного та національного законодавства в галузі прав людини. Чимало її положень повторюються в інших міжнародних актах.

Два документи, які фактично розкрили зміст прав людини, передбачених у Загальній декларації прав людини, є Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р.

У Міжнародному пакті про громадянські та політичні права закріплені такі права, як право людини на життя, заборона катувань, нелюдського чи жорстокого поводження або покарання, право на гуманне поводження, повагу до власної гідності, заборона незаконного втручання в особисте та сімейне життя особи чи свавільних посягань на її життя та його недоторканість, заборона дискримінації та інші. Цей Пакт був ратифікований ще Указом Президії Верховної ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р. [6]. Але варто зазначити, що відповідно до Закону України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р., Україна є правонаступницею за міжнародними зобов'язаннями, що випливають із міжнародних договорів, ратифікованих Українською РСР, якщо це не суперечить інтересам Конституції України та самої держави [7].

Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права був прийнятий також 16 грудня 1996 р., але Україна його ратифікувала лише 25 грудня 1990 р., а набув чинності для нашої держави вже за часів незалежності України – 25 жовтня 1991 р. [8]. Таке зволікання зумовлено тим, що цей протокол передбачає можливість індивідуальних звернень до Комітету ООН із прав людини на грубі і системні порушення державою-учасницею ООН.

До речі, 21 травня 2015 р. Україна зробила заяву про відступ від окремих зобов'язань, визначених п. 3 ст. 2, ст.ст. 9, 12, 14 та 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Однак цей відступ від зобов'язань стосується лише території, які тимчасово окуповані, а також частини Донецької та Луганської областей, де свого часу відбувалась антитерористична операція, а нині це територія, де здійснюється операція об'єднаних сил проти збройної агресії з боку Російської Федерації. Відновлення Україною зобов'язань можливе після відновлення конституційного ладу на цих територіях і прийняття відповідного рішення, яке буде передане Генеральному секретарю ООН [9].

Наступним міжнародно-правовим актом, який має універсальний характер, є Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. За виконанням цього договору слідує уповноважений на те спеціальний орган – Комітет з економічних, соціальних та культурних прав. У цьому Пакті визнається право людини на охорону здоров'я, яке означає змогу особи мати найвищий рівень фізичного та психічного здоров'я, який можна лише досягти. Також закріплено заходи, що мають вживатися державами-учасниками з метою забезпечення здійснення цього права (покращення гігієни навколишнього середовища, запобігання появі епідемічних, ендемічних, професійних та інших захворювань, створення умов для надання медичної допомоги та медичного догляду). У цьому документі, крім того, закріплені такі права, як право на захист сім'ї, материнства та дитинства, право на достатній рівень життя особи та її сім'ї та інші [10].

На рівні ООН було прийнято багато правозахисних конвенцій, це, зокрема: Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р., Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 р., Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації стосовно жінок від 18 грудня 1979 р., Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р., Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р., Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13 грудня 2006 р. Усі ці правозахисні конвенції є ратифіковані Україною, тому є невід'ємною національного законодавства. Наша держава, відповідно до цих документів, взяла на себе певні міжнародні зобов'язання [5, с. 25].

Найбільше з усіх названих конвенцій державами-учасниками ООН ратифікована Конвенція про права дитини 1989 р. Підписавши та ратифікувавши цю Конвенцію, держави зобов'язалися працювати над розвитком міжнародної співпраці у сфері захисту прав дитини, вживати всіх необхідних заходів для забезпечення прав дитини на охорону здоров'я, освіти, сім'ю тощо. Усі заходи, яких мають вживати держави, мають бути спрямовані на всебічний повноцінний розвиток дитини з метою здійснити турботу над дитиною та захист від будь-яких форм психологічного чи фізичного насильства. Крім того, держави-учасниці цієї Конвенції зобов'язані здійснювати заходи для зниження рівня смертності новонароджених та дітей, забезпечувати за необхідності надання медичної допомоги всім дітям, боротися із захворюваннями дітей, із недоїданнями шляхом забезпечення достатньою кількістю продовольства та чистої питної води, забезпечувати матерів належними послугами з охорони здоров'я до та після пологів, забезпечувати доступ до освіти та підтримувати у використанні цих знань тощо [11].

У Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок, яка прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 р., прямо передбачено, що держави-учасниці мають вживати всіх необхідних заходів для забезпечення фактичної рівності у правах чоловіків та жінок у різних сферах життя. Тобто ця Конвенція засуджує будь-які форми дискримінації щодо жінок, а також встановлює додаткові гарантії для них, зокрема, закріплюючи обов'язок держави забезпечити вагітним жінкам відповідне медичне обслуговування до і після пологів [12].

Універсальний характер має і Конвенція про права осіб з інвалідністю, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 2006 р. Україна її ратифікувала 16 грудня 2009 р., а набула чинності на нашій території 6 березня 2010 р. Метою прийняття цієї Конвенції є заохочення, захист та забезпечення рівного здійснення громадянських, політичних, соціальних, економічних та культурних прав і свобод людьми, які мають стійкі фізичні, психічні, розумові чи сенсорні порушення, що можуть перешкоджати

їх участі в суспільному житті нарівні з іншими особами [13, с. 26]. Конвенція закріплює за людьми з інвалідністю різні права, зокрема, право осіб на рівність та заборону дискримінації за ознаками інвалідності; право на життя та його забезпечення, право осіб з інвалідністю на однаковий правовий захист з іншими людьми, право на свободу та особисту недоторканність, право на повагу фізичної і психологічної цілісності осіб з інвалідністю нарівні з іншими та інші [14]. Щодо останнього права – на доступ до інформації, – то особи з інвалідністю мали б змогу за допомогою сучасних технологій мати такий доступ. Особливо, якщо це стосується стану їхнього здоров'я чи державних програм (безплатних чи платних), де б вони могли покращити своє здоров'я, отримати підвищення кваліфікації, пройти навчання чи знайти роботу для реалізації свого права на працю чи підприємницьку діяльність.

Також держави-учасниці мають вживати усіх заходів, які забезпечують доступ людям з інвалідністю до послуг системи охорони здоров'я, разом з урахуванням гендерної ознаки, особливо при проходженні такими особами реабілітації за станом здоров'я. Тобто держави-учасниці, які ратифікували Конвенцію, взяли на себе зобов'язання, в тому числі, наприклад, щодо діагностики, корекції здоров'я осіб з інвалідністю, встановлення причин та запобігання подальшому виникненню інвалідності в інших людей, інформування людей про їхні права, державні програми та послуги в питаннях охорони здоров'я, які пропонуються населенню країни (в тому числі у сфері репродуктивного та сексуального здоров'я) [14].

Загалом, аналізуючи міжнародно-правові акти ООН, можна, зокрема, визначити міжнародні стандарти, які стосуються певних цінностей та прав і свобод:

1) міжнародні стандарти щодо гідності людини (визнання гідності людини є основою свободи, справедливості і загального миру; усі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності; усі права людей випливають із властивої людській особі гідності; заборона застосування тортур, катування, зокрема до дітей, інвалідів; всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, що властива людській особі; заборона жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, зокрема до дітей, інвалідів);

2) міжнародні стандарти щодо свободи людини (права людини проголошуються на міжнародному рівні з метою поліпшення умов життя при більшій свободі [15]; заборона чинити будь-які дії, спрямовані на знищення свобод людини (зокрема, вислання біженців до кордонів країни, де їхньому життю чи свободі може загрожувати небезпека через їхню расу, релігію, громадянство, належність до певної соціальної групи чи політичні переконання)) [16];

3) міжнародні стандарти окремих прав і свобод людини.

Наприклад, щодо права на життя до таких стандартів можна зарахувати такі положення: право на життя є невід'ємним правом кожної людини (також дітей та інва-

лідів); право на життя охороняється законом; ніхто не може бути свавільно позбавлений життя; амністія, помилювання чи пом'якшення вироку можуть бути даровані в усіх випадках; держави зобов'язані вжити всіх необхідних засобів для забезпечення ефективного здійснення права на життя інвалідами нарівні з іншими людьми [14].

Щодо права на свободу слова та вираження власних переконань можна виокремити такі основні міжнародні стандарти: право на свободу слова та вираження власних переконань має гарантуватися кожному, незалежно від національності, статі чи релігії; кожна людина може безперешкодно дотримуватися своїх переконань; незалежно від державних кордонів і без втручання державних органів кожен може шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими способами (усно, письмово, за допомогою друку чи художніх форм); обмеження цього права може бути тільки за підстав, передбачених у національному законодавстві (з метою поважання прав і репутації інших осіб, для охорони державної безпеки, запобігання злочинам та розголошення конфіденційної інформації тощо) [15].

Щодо права на створення сім'ї і повагу до сімейного життя в міжнародно-правових актах закріплені такі положення, зокрема: кожна людина має право засновувати сім'ю без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності чи релігії; рівність прав чоловіків і жінок щодо укладення чи розірвання шлюбу; згода кожного, хто одружується, має бути вільною і повною [15]; матерям має надаватися особлива охорона та оплачувана відпустка до і після пологів; діти і підлітки потребують особливих заходів охорони і захисту; дитина має зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя і любові; в процесі усиновлення в першочерговому порядку мають враховуватися інтереси дитини; здійснення права на створення сім'ї та укладення шлюбу регулюється національними законами [11].

Щодо інших прав, то можна зазначити, зокрема, право на охорону здоров'я (заборона надавати особу медичним чи науковим дослідкам без її вільної згоди) [15]; заборона дискримінації (заборона расової дискримінації у всіх формах і проявах, і забезпечення розуміння та поважання гідності людини [17]; заборона дискримінація жінок у будь-якій сфері суспільного життя) [12]; права на освіту (освіта має бути спрямована на усвідомлення гідності людини і зміцнювати повагу до основних її прав і свобод) [10], права на працю тощо.

Отже, узагальнивши вищевикладене, ми можемо стверджувати, що найбільшою міжнародною організацією світового рівня є ООН, яка прийняла не лише Конвенції та інші акти міжнародного значення, в яких закріпила мінімальні стандарти – принципи і норми, що розкривають зміст та обсяг прав людини, які б мала забезпечити кожна держава-учасниця цієї організації. Також у цих актах закріплено цілий механізм захисту прав людини, а це допомагає ефективніше захищати права людини в державах-учасниках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Луць Л.А. Сучасні правові системи світу. Навчальний посібник. Львів : юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2003. 247 с.
2. Шмельова Г.Г. Міжнародно-правові гарантії прав людини: загальнотеоретичний аспект. *Правові новели: науково-виробничий журнал*. 2016. № 1. С. 99–103. url: http://www.legalnovels.in.ua/journal/1_2016/24.pdf (дата звернення: 20.07.2020).
3. Савчук К.О. Стандарти міжнародні. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. / Редкол. Ю.С. Шемшученко [та ін.]. Київ : Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5 : П–С. С. 615.
4. Оганесян С.М. Понятие международных стандартов прав человека. *Международное публичное и частное право*. 2008. № 2. С. 18–21.
5. Рабінович П.М. Світова «Біблія» людських прав (до 60-річчя проголошення Всезагальної декларації прав людини). *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 1 (56). С. 21–30.
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 17.03.2020).
7. Про правонаступництво : Закон України від 12.09.1991 р. № 1543-XII. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1543-12#Text> (дата звернення: 30.07.2020).

8. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права: міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086#Text (дата звернення: 30.07.2020).
9. Про заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод» : Постанова Верховної Ради України від 21.05.2015 р. № 462-VIII. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462-19#Text> (дата звернення: 22.07.2020).
10. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : міжнар. док. від 16.12.1966 р. / Організація об'єднаних націй. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 30.07.2020).
11. Конвенція про права дитини: міжнар. док. від 20.11.1989 р. / Організація об'єднаних націй. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 05.03.2020).
12. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: міжнар. док. від 18.12.1979. / Організація об'єднаних націй. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 05.03.2020).
13. Права людини у сфері охорони здоров'я : практичний посібник / за наук. ред. І.Я. Сенюти. Львів : Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2012. 552 с.
14. Конвенція про права осіб з інвалідністю: міжнар. док. від 13.12.2006. / Організація об'єднаних націй. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 30.03.2020).
15. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.
16. Конвенція про статус біженців: міжнар. док. від 28.07.1951 р. / Організація об'єднаних націй. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення: 30.07.2020).
17. Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації: міжнар. док. від 21.12.1965 р. / Організація об'єднаних націй. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення: 13.08.2020).